

”Tack för dit bref”

En undersökning om korrespondens i en 1800-tals familj

Författare: Mariella Kotur

B-uppsats/ Historia II

Vårterminen 2011

Handledare: fil. dr. Magnus Linnarsson

Historiska institutionen, Stockholms universitet

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Omarbetad version.....	3
Syfte.....	3
Tidigare forskning.....	3
Frågeställningar.....	5
Bakgrund.....	5
Källmaterial.....	6
Metod.....	7
Teoretiska perspektiv.....	8
Definitioner.....	9
Disposition.....	9
Undersökning.....	10
Brevets tillkomst och användning.....	10
Brevet och dialogerna.....	12
Den sociala miljön och de sociala relationerna.....	13
Kvinnan i brevet.....	17
Föreställningar och ideal.....	18
När moderskapet tar uttryck i skriven form.....	20
Genusteori och brevet.....	22
Sammanfattning och avslutande diskussion.....	25
Källor och litteratur.....	28

Inledning

Omarbetad version

Den här texten är en omarbetad version av min B-uppsats i historia skriven under vårterminen 2011 inom lärarprogrammet. Vissa delar av texten har således ändrats. Den omarbetade versionen har också granskats av min handledare Fil. dr. Magnus Linnarsson, Historiska institutionen på Stockholms universitet.

Syfte

Mitt syfte med uppsatsen är att utifrån brevväxlingen mellan Hedvig Eleonora Nordenskiöld och hennes son Otto Gustaf Nordenskiöld, söka belysa hur moderskapet tar uttryck i breven ställda till Otto från hans mor. Det är intressant för att se hur könsroller tar uttryck i skriven form, med tyngdpunkt på den kvinnliga brevskrivningen. Detta kan också vara intressant för att se hur relationen mellan mor och son kunde se ut under 1800-talet, där distansen mellan de två blev ett hinder för relationen men där korrespondensen var en förutsättning för kommunikationen.

Tidigare forskning

Under 1800-talet var brevkulturen som störst, brevskrivningen blev en viktig del i kommunikationen mellan familjemedlemmar och en förutsättning för att hålla kontakten med varandra. För att förstå den kontext breven skapas och verkar i har jag valt att använda mig av litteratur som lyfter fram olika aspekter inom brevväxling och brevkultur under 1800-talet detta med stöd av tidigare forskning. För att öka förståelsen för mitt material har jag valt att använda mig av språkvetaren Kristina Perssons avhandlingar ”Svensk brevkultur på 1800-talet” och ”Äfven i dag några rader”.¹ Båda behandlar familjebrevskrivningen, vilket är den centrala utgångspunkten i mitt ämne, därför finner jag dem som ett ytterst viktigt material i förståelsen liksom i studierna kring korrespondens. Perssons båda avhandlingar är skrivna med utgångspunkt i språk- och kommunikationsanalys, där stor tyngd läggs på den kontext breven är skrivna i, såsom situation och miljö liksom utifrån en språklig aspekt i formandet av själva texten och språkbruket i dem. Hon analyserar även brevet som ett fysiskt objekt genom att belysa brevkommunikationen utifrån dess materiella existens, där hon beskriver processen i framställandet av papper till färdiga brev. Även postväsendet lyfter hon fram som en viktig del i utvecklingen och moderniseringen av brevkulturen. Hennes studier kring brevkulturen på 1800-talet är omfattande och lyfter fram viktiga aspekter, både inom det privata brevets sfär liksom resan mellan skribent och mottagare.² Även om jag själv inte berör språket utifrån dess uppbyggnad och användning som Persson, så fungerar hennes analyser ändå som ett stöd i förståelsen av och i brevskrivandets tillkomst under denna period.

Vidare vill jag lyfta fram Britt Liljewalls avhandling, där hon redogör för det folkliga 1800-tals skrivandet utifrån ytterligare ett par perspektiv som rör brevväxlingen i Sverige.³ Hennes omfattande studie kring brevprojekt och brevinsamling liksom tolkningar av dem har gett mig verktyg att förstå det privata brevskrivandet, både utifrån ett socialt men även ideologiskt perspektiv. Dessutom finner jag hennes forskning ytterst relevant i tolkandet av mitt eget källmaterial, framför allt då Liljewall lägger stor vikt på kvinnans roll både som skribent liksom som en del av det könsmönster som går att utläsa i breven. För att också förstå i vilket sammanhang personerna i mitt källmaterial verkar i använder jag mig av Gunnel Liljas studie, där hon presenterar brevväxlingen mellan makarna Sandels.⁴ Studien har hjälpt mig att finna likheter mellan Sandels genom att applicera förekommande tendenser på relationen mellan Hedvig Eleonora och hennes son Otto. Förutsättningarna påminner om varandra, där Claes Sandels är överstelöjtnant och befinner sig i tjänst på en förläggning liksom Otto som även han befinner sig i krigstjänst. Annan litteratur som jag finner relevant i min undersökning är James Daybells avhandling ”Women letter-writers in Tudor-England”.⁵ Framför allt då den illustrerar brevväxlingen utifrån ett icke-svenskt perspektiv men

¹ Kristina Persson, *Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjebrevväxling* (Uppsala 2005).

² Kristina Persson, ”Äfven i dag några rader!”, *familjebrevskrivning på 1800-talet* (Uppsala 2008).

³ Britt Liljewall, *Ack om du vore här. 1800-talets folkliga brevkultur* (Stockholm 2007).

⁴ Gunnel Lilja, *Brevväxling mellan makarna Claes och Augusta Sandels 1849–1850* (Karlstad 1980).

⁵ James Daybell, *Women letter-writers in Tudor-England* (Oxford 2006).

också utifrån sociala aspekter, med utgångspunkt i kvinnors brevskrivande. Vidare finner jag Christina Douglas reflektioner kring intimitet och närvaro i breven som ett komplement till min undersökning, där hon lyfter fram kommunikation som en viktig del i den dialog som sker mellan adressaten och dess läsare.⁶ Även Stina Hansson har forskat kring brev och svensk brevskrivning, hennes avhandling berör främst retoriken i breven och mer grundläggande förklaringar till hur brevet fungerade som ett samtal. Jag avser inte att undersöka de retoriska aspekterna i breven som Hedvig Eleonora skrivit, men anser ändå att Hanssons studie kan vara till hjälp i tolkningen av mitt källmaterial.⁷ Ytterligare en viktig avhandling att ta med är Beate Lundberghs forskning om pedagogik för det sena 1880-talets borgarflickor i Sverige.⁸ Jag vill framhålla att hennes forskning inte berör brevskrivandet utan lyfter fram ett annat perspektiv, nämligen uppfattningen om könet och kvinnan. Hennes forskning sätter min undersökning i ett större sammanhang och förhoppningsvis skapar det också en bättre förståelse för innehållet i breven. Då jag även avser att undersöka breven utifrån ett genusperspektiv finner jag Yvonne Hirdmans genuskontrakt som utgångspunkt i tolkningen av hur relationen mellan kvinnor och män illustreras i breven.⁹ Sammanfattningsvis har den tidigare forskningen om korrespondens berört språkbruk, känslor, kvinnliga och manliga mönster i breven, genusaspekter liksom brevskrivandets funktioner och dess dialog. Det finns en mängd forskning kring familjbrevväxling och ett par forskare som fördjupat sig i brevsamlingar mellan familjemedlemmar. Jag ska därför i min undersökning söka belysa hur brevväxlingen såg ut i familjen Nordenskiöld, med utgångspunkt i Hedvig Eleonoras brev.

Frågeställningar

- Hur konstrueras det kvinnliga könet utifrån ett genusperspektiv?
- Hur tar moderskapet uttryck i breven?

Bakgrund

Nordenskiöld är en släkt av svensk härkomst och kommer ursprungligen från Uppland där de tidigare hette Nordberg och Nordenberg. Erik Matsson Nordberg (1597–1700) är den äldste och mest kände stamfadern i ätten. Vidare utgjordes familjen utav hans sonsöner Anders Johan Nordenberg (1696–1763), landshövding i Nylands och Tavastehus län liksom dennes bror översten Carl Fredrik Nordenberg (1702–1779). Den 21 november år 1751 adlades de båda sonsönerna av kung Adolf Fredrik vid Stockholms Slott, där släkten fick namnet Nordenskiöld. Ätten ska 1797 ha utgrenats till kommandörsätten Nordenskiöld, där viceamiralen Otto Henrik Nordenskiöld (1747–1832) varit kommandör av Svärdsorden.¹⁰ Otto Gustaf Nordenskiöld är bror till överste Adolf Gustaf Nordenskiöld och make till Hedvig Eleonora Lilliehöök, senare Nordenskiöld. Adolf Gustaf och Hedvig Eleonora hade fem gemensamma barn, där Otto Gustaf var den näst äldsta i syskonskaran. Otto Gustaf Nordenskiöld var friherre och sjöofficer och var under större delen av sitt liv ute i krigstjänst. Han var stationerad som amiral vid Karlskrona och kommandör av den Kungliga Svärdsorden precis som sin farbror. Släkten Nordenskiöld har under flera generationer ägt torp, gårdar och gods.¹¹ En av dessa är Frugård, som grundades i början på 1600-talet. Gården är belägen i finska Alikartano och kom år 1709 att ägas av ätten Nordenskiöld. Frugård tillhör Mäntsälä socken i Finland och har en viktig roll i korrespondensen mellan Hedvig Eleonora och hennes son Otto, då dem flesta breven är skrivna därifrån. Adolf Gustaf och dennes maka Hedvig Eleonora erhöll Frugård år 1805.¹²

Undersökningen kommer således enbart att belysa breven Hedvig Eleonora skrivit till sin son, vilket kommer att ge en subjektiv bild av brevväxlingen och inte en objektiv då Otto Gustafs brev inte benämns eller har undersökts.

⁶ Christina Douglas, "Och medan jag nu har de kära armarna omkring min hals". Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjer (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010).

⁷ Stina Hansson, *Svensk brevskrivning. Teori och tillämpning* (Göteborg 1988).

⁸ Beate Lundbergh, *Kom ihåg att du är underlägsen. Pedagogik för borgarflickor i 1880-talets Sverige* (Lund 1986).

⁹ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen* (Stockholm 2007).

¹⁰ Ätterna Nordenskiölds Släktförening, "Släkthistoria", <http://www.nordenskiold.se/page5.aspx>, 11/5 2011, kl. 13.27.

¹¹ Ätterna Nordenskiölds Släktförening, "Släktgårdar", <http://www.nordenskiold.se/page7.aspx>, 11/5 2011, kl. 13.29.

¹² Ätterna Nordenskiölds Släktförening, "Släktgårdar", <http://www.nordenskiold.se/page7.aspx>, i vänstermenyn finns en PDF-fil om Frugård under fliken "Frugård (PDF-fil)", 11/5 2011, kl. 13.33.

Undersökningen kommer därför att söka illustrera Hedvig Eleonoras syn på saken genom hennes brev till hennes son. Familjens historia är en viktig del av undersökningen och nödvändig för att kunna placera in den i ett historiskt sammanhang. Kännedom kring namn på familj- och släktmedlemmar utgör även det en viktig del i undersökningen liksom platser som exempelvis Frugård.

Källmaterial

Källmaterialet som min undersökning bygger på består av brev som Hedvig Eleonora skickade till sin son Otto Gustaf Nordenskiöld. Den bevarade brevväxlingen från Hedvig Eleonora omfattar 57 brev som är skrivna under en period på 33 år (1796–1829).¹³ Under vissa år är brevväxlingen sporadisk och få brev finns bevarade eller ska ha skickats, medan det under andra år skickades betydligt fler och omfattande brev. Dock med undantag för åren 1797–1805, 1816 samt 1828, där brev skrivna från Hedvig Eleonora till hennes son inte finns att tillgå eller troligtvis inte bevarats. Brevsamlingen finns att tillgå i en samlad volym på Krigsarkivet i Stockholm och mängden brev är omfattande liksom längden på dem. Ett urval har således gjorts, där jag avgränsat materialet genom att läsa ett brev per år från det första skrivna och bevarade brevet från år 1796 i brevsamlingen, till det sista brevet år 1829. Sammanlagt bygger min undersökning på 22 brev skrivna av Hedvig Eleonora. Då breven är omfattande har min avgränsning bidragit till att informationen jag fått av mitt källmaterial inte blivit ohanterligt stort i undersökningen, men även medfört att jag fått tillräckligt mycket representativt material för att kunna svara på undersökningens syfte.

Mitt mål med undersökningen har varit att utifrån innehållet i breven få en uppfattning om vem Hedvig Eleonora Nordenskiöld var, hur relationerna såg ut i familjen Nordenskiöld samt förstå syftet bakom familjens korrespondens, framför allt mellan henne och hennes son. Jag har därför inte enbart läst Hedvig Eleonoras brev utan också undersökt dokument tillhörande Otto Gustaf Nordenskiöld och familjen Nordenskiöld.¹⁴ Detta tillvägagångssätt har bidragit till att jag kunnat sätta in den information jag fått av brev och andra dokument i en kontext, vilket gett mig en klarare bild av vem Hedvig Eleonora var, hennes roll i familjen samt i vilken miljö breven tillkommit i. Hedvig Eleonora Nordenskiölds syfte med brevskrivandet till sin son har varit en förutsättning för henne att hålla kontakten med Otto när han varit ute i krigstjänst. Innehållet i breven har speglat vardagliga händelser på gården, familje- och vänskapsrelationer och politiska händelser. Breven har fungerat både informerande liksom beskrivande när olika företeelser eller händelser återgivits i brevens innehåll. Problemet med mitt källmaterial har främst varit att begripa vad som står i breven, framför allt då alla breven är skrivna för hand. Det har således varit ytterst nödvändigt att sätta in breven i ett större sammanhang för att begripa vad som förmedlas i breven och orsaken till brevväxlingen. Kontexten har därför varit viktig i undersökningen av källmaterialet, främst då mönster och tendenser lättare gått att utläsa.

Familjen Nordenskiöld var flitiga brevskrivare och brevskrivandet sågs ofta som en gemensam företeelse, där brevet inte endast skrevs enskilt utan också tillsammans. Likaså gällande öppnandet och läsningen av andra familjemedlemmars brev, vilket tydligt illustrerar hur familjemedlemmarna påverkade varandra, i hanteringen av breven och i själva brevskrivandet. Av de 57 bevarade breven är det endast två som saknar årtal. Förutsättningen för att jag ska förstå brevens innehåll har krävt att jag som tidigare nämnt varit påläst om den samtida Hedvig Eleonora levde i liksom hennes familj. Då breven är skrivna för drygt 200 år sedan finner jag detta ytterst viktigt, dels för att inte missuppfatta brevens innehåll utifrån min egen samtid men även då språkbruket skiljer sig till viss del från det språk som används idag inom samma genre, likaså gällande innebörden av olika ord.

Metod

Undersökningen är kvalitativ, då jag utifrån brevens innehåll sökt skapa en djupare förståelse för händelser och företeelser i breven. Tillsammans med tidigare forskning och litteratur kan tendenser tolkas och utläsas i mitt källmaterial och ge svar på mina frågor. Undersökningen har redan tidigt varit strukturerad genom att jag organiserat materialet utifrån dess relevans. Hedvig Eleonoras bevarade brevsamling är omfattande, därför valde jag re-

¹³ Hedvig Eleonora Nordenskiöld 1756–1833, Vol. 3 (E6) Otto Gustaf Nordenskiölds familjearkiv, Krigsarkivet.

¹⁴ Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, Vol. 1, KrA.

dan tidigt att ett urval skulle göras. Detta resulterade i tjugotvå brev skrivna under en trettioårig period. I arbetet med källmaterialet har jag valt att läsa breven och med hjälp av en dator skrivit av dem, därtill har jag också antecknat sådant som varit relevant för att förstå breven ytterligare. Detta tillvägagångssätt har hjälpt mig att förstå vad som skrivs i breven men också bidragit till att jag lättare kan få en överblick om syftet med korrespondensen. Denna metod har för mig varit den mest givande i sökandet av användbart material i min undersökning och också bidragit till att jag efteråt kunnat tolka det bearbetade materialet. Som tidigare nämnt är breven omfångsrika, vilket även det bearbetade materialet varit. Ett handskrivet brev motsvarar ungefär ett dataskrivet A4 eller mer, vilket ytterligare tydliggör brevens omfång. När jag gått igenom allt källmaterial och bearbetat det, så har jag läst igenom det för att finna underlag till min undersökning, detta i form av citat eller exempel. Dessa har jag hittat genom att jag utgått från mina frågeställningar och mitt syfte. Detta har kunnat ge mig svar på hur innehållet förändrats över tid eller hjälpt mig att plocka ut vissa händelser som kan vara intressanta för min undersökning. Vidare har tidigare forskning och litteratur varit ett viktigt stöd i bearbetandet av källmaterialet och grunden i förståelsen och analyserandet av breven.

Teoretiska perspektiv

I tolkandet av källmaterialet avser jag använda Yvonne Hirdmans teori om genussystemet. Detta för att söka svar på om det i Hedvig Eleonoras brev går att finna tendenser där kvinnligt och manligt hålls isär. Genussystemet blir således ett stöd i min undersökning, där jag utifrån de två logikerna dikotomin och hierarkin ska söka visa hur sådana mönster tar uttryck i breven utifrån valda citat. Jag avser även att använda mig av Hirdmans genuskontrakt för att se hur kvinnliga och manliga mönster tar uttryck i relationer som illustreras i breven. Varför detta är intressant är för att se hur hierarkier mellan män och kvinnor kan ta uttryck i skriven form, men också för att se om Hedvig Eleonora själv konstruerar sådana mönster eller bryter mot dem. Jag ämnar därför främst att använda mig av hennes bok ”Gösta och genusordningen” i förståelsen av hennes genussystem och genuskontrakt, där hon konkretiserar begreppen och gör dem begripliga.¹⁵ Främst då avsnittet i slutet baseras på ett tidningsurklipp från tidskriften *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, där Hirdman reflekterar kring kvinnors sociala underordning utifrån genussystemet.

Definitioner

Två i huvudsak frekventa ord i undersökningen är korrespondens och brevväxling, båda benämningarna definierar samma syfte, vilka ämnar gestalta kommunikation i form av skriven text, vilket i undersökningen åsyftar på brevskrivning och brevväxling mellan två personer.¹⁶ Vidare vill jag även lyfta fram ytterligare en definition av de olika stavningarna kring namnet Nordenskiöld vilket kan skapa en del förvirring, inte enbart idag utan har också gjort det längre bak i tiden, för att klargöra detta har jag tagit kontakt med Louise Nordenskiöld. Louise är en av kontaktpersonerna på hemsidan ”Ätterna Nordenskiölds släktförening” vars farfars farfars far var Otto Gustaf Nordenskiöld. Jag blev hänvisad till en av flikarna på hemsidan där styrelsen sammanfattar det gånga årets händelser i ett julbrev och ger information om släktens medlemmar.¹⁷ I ett PDF-format finns julbreven samlade. I 2010 års julbrev ges en förklaring till detta. I korrespondensen mellan bröderna Nordenberg ska en diskussion förts om ättens namnval, där olika namnförslag ska ha diskuterats, däribland Nordenstam och Nordenram. Namnvalet föll på Nordenskiöld och så har det också stavats i adelsbrevet. Ändå förekommer olika stavningar som kan skapa förvirring kring släktnamnet, detta ska främst bero på att Anders Johan Nordenberg stavat med –sk medan hans bror Carl Fredrik stavade med –ski, men som på äldre dagar började stava med –skj istället. Den sistnämnda stavningen är även den som Otto Gustaf Nordenskiölds farbror Henrik Otto använt sig av. Att det länge varit svårt att enbart använda sig av endast en stavning förtydligas även i den information som presenteras i julbrevet.¹⁸ En

¹⁵ Hirdman, *Gösta och genusordningen* (Stockholm 2007).

¹⁶ *Nationalencyklopedins nätupplaga*, sökord: ”Korrespondens”, <http://www.ne.se/korrespondens/230338>, hämtad 2011-11-07 kl. 13.38.

¹⁷ Ätterna Nordenskiölds Släktförening, ”Julbreven”, <http://www.nordenskiold.se/page22.aspx>, 11/5 2011, kl. 14.22.

¹⁸ Ätterna Nordenskiölds Släktförening, ”Julbreven”, i vänstermenyn finns Julbrevet för 2010 bevarat i ett PDF-format, ”Julbrev 2010”, s. 4. 11/5 2011, kl. 14.30.

liknande förklaring går även att finna i en bok skriven av Gustaf Nordenskiöld, där han belyser ättens släktnamn och dess stavning.¹⁹

Disposition

Undersökningen kommer att presenteras med hjälp av en tematisk framställning, där jag utifrån valda frågeställningar skapat mindre rubriker. Underrubrikerna fungerar som en struktur där jag presenterar delundersökningar genom att jag valt ut citat eller exempel från Hedvig Eleonoras brev. Källmaterialets citat och exempel kommer att diskuteras tillsammans med tidigare forskning, litteratur och teoretiska perspektiv. Utifrån denna disposition hoppas jag redogöra för undersökningens resultat samt göra läsningen av min studie lättare, framför allt mer begriplig. Genom att dela in undersökningen utifrån olika avsnitt hoppas jag också kunna tydliggöra syftet och göra resultatet av min undersökning mer konkret. Undersökningen avslutas med en sammanfattning och diskussion.

Undersökning

Brevets tillkomst och användning

I detta avsnitt behandlar jag den tidigare gjorda forskningen om brevkulturen i Sverige under 1800-talet, detta för att söka förståelse för hur brevväxlingen mellan Hedvig Eleonora och Otto fungerade. "Ett brev är en skrift som förmedlar vad någon har på hjärtat till frånvarande personer." Citatet är taget från Stina Hanssons studie om "Svensk brevskrivning".²⁰ Varför jag valt att lyfta fram citatet är för att jag finner det som en bra beskrivning till varför man skrev och skickade brev. Citatet går även att applicera på relationen mellan Hedvig Eleonora och hennes son Otto, vilket ger citatet en större innebörd i min undersökning, detta då Hedvig Eleonora skrev brev för att hon saknade sin son som var ute i krigstjänst. Tidigare hade brevet endast varit en konstform, men kom under 1800-talet att utvecklas och förändras till att bli ett medel för kommunikation. När även kommunikativa förändringar förbättrades så skapade också bättre förutsättningar för brevväxlingen mellan familjemedlemmar, vilket Kristina Persson lyfter fram i sin forskning om brevet och dess kommunikativa roll.²¹ Persson exemplifierar hur brevväxlingen mellan åtskilda familjemedlemmar fungerade som en ersättning för det vardagliga meningsutbytet.

Målsättningen i Perssons forskning är att förstå vilken roll brevet hade som kommunikationsmedel, detta är även relevant i min undersökning, särskilt i förståelsen kring relationen mellan Hedvig Eleonora och Otto. Här blir brevrelationerna inom familjen intressanta att framhålla, utifrån dem kan man finna svar på vilka förutsättningar brevskrivaren hade när breven skrevs. Persson lägger stor vikt på skribentens planerande av brevskrivningen och menar att man utifrån den kan utläsa om brevväxlingen var ömsesidig, hur ofta breven skickades eller om brevskrivandet endast var förlagt till vissa dagar.²² Liknande tendenser går även att utläsa i Hedvig Eleonoras brevskrivande, där breven ofta inleds genom att man åsyftar på tidigare skickade brev eller specifika händelser som tagits upp i tidigare korrespondens.

Att brevkommunikationen förbättrades är något som också går att utläsa i Hedvig Eleonoras brev, där hon i ett brev år 1810 inleder med att beskriva hur osäkert det var att skicka brev med posten, men att det trots det ändå visade sig vara ett säkert kommunikationsmedel då Otto troligtvis ska ha fått breven hon sänt honom, vilket Hedvig Eleonora tydliggör då hon lyfter fram Ottos svar till henne.²³ "Hedda vil skriva i dag, och således får jag vara med för at begagna det dyra postporto".²⁴ Även detta citat taget från ett av Hedvig Eleonoras brev styrker Perssons tidigare forskning kring brevkommunikationens yttre förutsättningar, framför allt om kostnaden att skicka brev, som fram till mitten på 1800-talet ska ha varit hög. Anföringen ger ett tydligt exempel på hur postväsendet fungerade under den tid familjen Nordenskiöld brevväxlade, detta tydliggör ytterligare ett intressant perspektiv, nämligen att brevskrivandet inte alltid skedde i en privat sfär där brevet enbart ska ha skrivits av en enda person. Även

¹⁹ Gustav Nordenskiöld, *Framåt. En bok om Otto Nordenskiöld* (Stockholm 1990), s. 10–11.

²⁰ Hansson, *Svensk brevskrivning*, s. 15.

²¹ Persson, *Svensk brevkultur på 1800-talet*, s. 13.

²² Persson, *Svensk brevkultur på 1800-talet*, s. 64–65.

²³ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 3/9 1810, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

²⁴ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 14/7 1820, Vol. 3 (E6) Det första brevet av tre skrivna till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

detta finner jag belägg för i min undersökning då jag utifrån mitt källmaterial kan finna fler relevanta citat som kan förklaras och tolkas utifrån Hedvig Eleonoras skrivna brev. En sådan anföring görs i samband med att Hedvig Eleonora skriver ett brev till Otto, där hon avslutar med meningen ”De pratar här i kring mig en hop gummor med sina ärendes, så at jag ej vet vad jag skriver”.²⁵

En tolkning av detta är att brevskrivandet inte heller skedde enbart inom familjen utan också i sällskap av vänner och bekanta. Här menar Persson att brevet fungerade som en öppen kommunikationskälla, där familjemedlemmarna tog del av varandras brev. Det ska också ha funnits en medvetenhet hos skribenten då innehållet i brevet var tillgängligt för alla medlemmar i familjen, dock är det viktigt att tillägga att detta ansågs vara en normal företeelse.²⁶ Perssons tolkning av den brevskrivande miljön bekräftar även hur Hedvig Eleonora skrev sina brev och hur hon tog del av andra familjemedlemmars brev, i hopp om att få veta mer om Ottos livssituation.

Brevet och dialogerna

För att förstå hur brevväxlingen fungerade kan man likna det vid en dialog och ett samtal som förs mellan två personer. Brevväxlingen fungerade i Hedvig Eleonoras fall som ett substitut för det vardagliga samtalet och ett sätt för henne att vidhålla och ta hand om relationen till Otto och hans familj. Därför är det också viktigt att lyfta fram att korrespondensen inte enbart bestod utav en skrivsituation utan också av ytterligare fler moment. Däribland väntan på svar som enligt Douglas är det som utmärker själva brevet, att skribenten alltid förutsätter att få ett svar.²⁷ Vidare omges denna väntan av en längtan, precis som hos Hedvig Eleonora som saknar sin son eller en förväntan om att brevets innehåll ska bjuda på goda nyheter eller något annat intressant. Citatet nedan visar en liknande situation där Hedvig Eleonora troligtvis mottagit ett tidigare brev från Otto.

Nu går lilla Emma på andra året, hon måste således redan ha tänder hoppas jag, och kunna gå och tala litet. Har hon bruna eller blå ögon, det har Du ej berättat os. Skrif noga om henne, efter Vi ej i år får se henne. Hade hon förut mörkt hår, så får hon sådant då hon blir stor.²⁸

Anföringen illustrerar ett samtal om Hedvig Eleonoras barnbarn Emma. Det visar också hur hon fått svar på frågor hon tidigare ställt och även hur hon ifrågasätter den information som Otto troligtvis glömt att beskriva, exempelvis då hon skriver om Emmas ögonfärg. Hon avslutar också brevet genom att be Otto skriva mer om sin dotter i kommande brev, vilket tydliggör att hon förutsätter ett svar från Otto. Samtalet i brevet visar också hur personernas närvaro i brevet är synliga. Barnbarnet Emma benämns vid sitt namn och också med orden ”hon” och ”henne” likaså när hon talar till Otto som hon benämner ”du” i brevet. Hedvig Eleonoras egen närvaro är inte lika explicit som de tidigare två, dock är hon ändå närvarande då hon i brevet benämner sig själv med orden ”oss” och ”vi”, vilket troligtvis inte enbart är henne själv hon syftar på utan även sin make och resterande familjemedlemmar.²⁹ ”Adjju min Bästa vän, hälsa min Svärdotter och dina barn, måtte Er alltid gå väl önskar din alltid ömma mamma”.³⁰ Hedvig Eleonora avslutar i stort sett alla sina brev på det här viset och är noga med att inte glömma bort någon familjemedlem. Hon är uttrycksfull i sina ord och hennes ord inger en känsla av värme och kärlek. Detta blir ännu mer tydligt då Hedvig Eleonora är medveten om att brevet hon just har skrivit snart kommer att

²⁵ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 19/5 1806, Vol. 3 (E6) Det andra brevet av två skrivna till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

²⁶ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 75.

²⁷ Christina Douglas, ”Och medan jag nu har de kära armarne omkring min hals”. Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjer (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010), s. 149–150.

²⁸ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 3/9 1810 Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

²⁹ Christina Douglas, ”Och medan jag nu har de kära armarne omkring min hals”. Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjer (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010), s. 150.

³⁰ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 12/5 1815 Vol. 3 (E6) Det andra brevet av två skrivet till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

vara i Ottos och hans familjs händer, vilket förkroppsligar brevet och ger det en större och viktigare innebörd.³¹ Brevsamtalet gör att Hedvig Eleonora och Otto för ett samtal i tur och ordning, där båda får tala till punkt och inte bli avbrutna. Väntan mellan det skickade brevet och det mottagna, ger skribenten och mottagaren utrymme till reflektion och eftertanke liksom idéer till nya ämnen att samtala om.³² Brevet om Emmas ögonfärg visar på sådana tendenser, där Hedvig Eleonora reflekterar om hennes hår, även hennes antagande om att hon fått tänder visar på detta vilket tydliggör hur samtalet inte enbart reflekteras i väntan på nästa brev utan också i skrivandets stund.

Den sociala miljön och de sociala relationer

Jag kommer i det här avsnittet att fortsätta lyfta fram brevets karaktär utifrån den sociala miljö Hedvig Eleonoras skrev sina brev i liksom belysa de sociala relationer som ska ha haft en inverkan i hennes korrespondens. Brevskrivandet visar tydligt hur familjebanden stärktes, som då Hedvig Eleonora skrev brev tillsammans med sin dotter, eller då hon i brevet yttrar sig om hur hon längtar efter att få höra av sin Otto. Det visar också hur Hedvig Eleonora tackar för breven hon fått eller då hon ursäktar sig när hon inte hunnit skriva på ett tag eller varit sjuk. Enligt Persson är detta också en del av den medvetenhet skribenterna haft då de skrivit breven och kallar det för hövlighetsstrategier då detta kommunikationssätt stärkte familjebanden ytterligare.³³ Dessutom lyfter hon fram brevkulturen utifrån ett genusperspektiv, där hon menar att kvinnans skrivsituation ansågs vara mer utsatt. Trots att kvinnorna inte orkade skriva brev, var trötta eller inte hade något intressant att skriva om så ska de ändå ha skrivit, eller ursäktat sig om det ointressanta innehållet. På samma vis konstruerade Hedvig Eleonora sina brev där liknande mönster även går att utläsa i hennes brevskrivning.

”Sedan jag sist skref har jag varit rätt illa sjuk, värkeligen så dålig, at jag trodde en tid det skulle vara mitt jirta. Nu är det bättre, mager och blek är jag, och utan aptit, krafterna återkommer ej vid min ålder så fort som det går”.³⁴ Enligt Persson ska skribenterna ha påverkats av sin omgivning vilket ger en tydligare bild av den sociala miljö breven ska ha tillkommit i och de yttre förutsättningar som brevskrivaren var tvungen att följa för att brevskrivningen ska ha fungerat så bra som möjligt. Även detta bekräftas i min undersökning där brevskrivandet ansågs vara en plikt oavsett sjukdomar, trötthet eller gäster som var på besök i skrivandets stund. Detta understryker även Britt Liljewall i sitt forskningsprojekt om brev där hon nämner Kristina Perssons forskning och menar att utblivna brev kunde rasera etablerade relationer. Det visar också hur brevskrivandet hade en viktig social funktion under denna tid.³⁵ Vidare fortsätter Liljewall att exemplifiera Perssons forskning och menar att man utifrån brevskrivandet kan se familjen som en socialt enad grupp, där brevets funktion främst blir att förmedla de normer som råder inom gruppen men också de värderingar man hade inom familjen. Gruppen som här kan illustreras utifrån familjen Nordenskiölds korrespondens, visar tydliga tecken på hur kommunikationen hade denna sammanhållande funktion och hur Hedvig Eleonora använde sig av brevväxlingen för att informera, fostra och ge råd till Otto när han var frånvarande. För att visa hur detta kan se ut vill jag ge exempel på två sådana situationer. Den ena är ett brev från 1796, då Otto endast var sexton år gammal, där Hedvig Eleonora ger Otto råd om hur man bör hushålla med sin ekonomi redan som ung för att inte få en bitter ålderdom med skulder senare i livet.³⁶ Det andra exemplet är taget från år 1825, då Otto blivit fyrtiofem år gammal. Redan i början på brevet inleder Hedvig Eleonora med att tacka för tidigare brev hon tagit emot och återknyter till det genom att lyfta fram att Otto och hans familj haft hälsan i behåll. I brevet skriver hon även att hon hoppas att de fortfarande mår bra och är friska, sedan nämner hon barnens tidigare vaccination. Utifrån det för hon ett samtal om hur viktigt det är att vaccinera sig för att undkomma att bli smittade av koppor.³⁷ Varför jag valt ut dessa två exempel är dels för att det visar hur breven för-

³¹ Christina Douglas, ”Och medan jag nu har de kära armarne omkring min hals”. Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjer (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010), s. 156.

³² Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 18.

³³ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 75–76.

³⁴ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 1818, saknar datum, Vol. 3 (E6) Det andra brevet av fem skrivna till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

³⁵ Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 16.

³⁶ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 11/8 1796, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

³⁷ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 20/12 1825, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

ändrats över tid men också hur det skett en förskjutning i förmedlandet av normer. I det första exemplet är Hedvig Eleonoras avsikt att fostra sin son till att bli en framgångsrik man, medan det i det senare visar hur hennes roll förändrats och likaså de rådande normer som både Liljewall och Persson belyser. Hedvig Eleonora får alltså en annan funktion i det senare exemplet och kan på så vis också förmedla andra värderingar. Det andra exemplet visar även på en förskjutning i rollerna, där Hedvig Eleonora inte enbart är mamma till Otto utan också svärmor till hans fru Fredrique och farmor till deras gemensamma barn.

Tidigare nämnda citat och exempel som lyfts fram i undersökningen illustrerar en tydlig bild av hur de sociala relationerna såg ut i familjen Nordenskiöld. Genom att enbart titta på Hedvig Eleonoras sociala position kan man utläsa flertalet roller, där hon både är mamma, väninna, svärmor, farmor och maka.³⁸ Visserligen var Hedvig Eleonoras huvudsakliga syfte med brevväxlingen att hålla kontakten med sin son, men som tidigare nämnts har korrespondensen också gett uttryck av en fostrande funktion. Därmed får Hedvig Eleonoras sociala position en viktigare roll då hon använder brevet som ett nödvändigt forum till att ge Otto råd och förbereda honom inför vuxenlivet. Enligt Persson blir drivkraften bakom brevskrivningen ett upprätthållande av familjens normer, vilket främst fungerade genom att göra brevskrivandet till en vardaglig syssla. Tendenser som även går att finna hos Hedvig Eleonora som med hjälp av brevsamtalet trots distansen kunde vara delaktig i Ottos liv och utveckling. För att belysa detta ytterligare tar jag hjälp av Persson i min undersökning för att visa hur hon tänker kring sociala relationer och hur det yttrar sig. Persson redogör för primära och sekundära brevrelationer i sin forskning, där det primära förhållandet anses vara nödvändigt för att informationsutbytet i familjen ska upprätthållas. Motsatsen är det sekundära förhållandet, där informationsutbytet i relationen inte anses vara lika viktig.³⁹ Alltså kan Hedvig Eleonora och Ottos förhållande ses som en primär brevrelation då de under de trettiotre åren som deras korrespondens förlöpte hade kontinuerlig kontakt med varandra. Informationsutbytet har visserligen ändrat karaktär, likaså ämnen och skribenternas ålder, men brevsamtalet har trots det fungerat som ett sätt att illustrera händelser och utbyta information med varandra, både om vardagliga ting, personer i deras närhet liksom politiska och världsliga händelser.

Jag vill även lyfta fram James Daybells exempel i hans analys av korrespondensen mellan den puritanska Anne Lady Bacon och hennes äldsta son Anthony. Daybell belyser relationen mellan en mamma och hennes son under 1600-talet. Innehållet i brevet ska enligt honom utgöras av moraliska råd, där framför allt hälsan är i fokus. Likaså används de moraliska råden i andra avseenden där mamman intar rollen som rådgivare till sin son och vägleder honom i hans val av yrke och livsstil.⁴⁰ Hon manar till försiktighet så att Anthony inte skuldsätter sig. I nästa stycke uttrycker hon sig bannande över sonens val av sällskap, då denne omgett sig av katoliker vilket hans mor inte gillade. Likaså anser hon att Anthony borde motionera för att inte förlora styrkan i benen genom att inte använda dem. Daybell liknar hennes fostran och vägledning av Anthony liksom hans bror vid en stark kvinna med en auktoritär röst. Utifrån hans tolkning av henne blir hennes relation till hennes söner hierarkisk, där Lady Bacon intar en högre position mellan henne själv och hennes två söner, vilket gör att könet i detta avseende inte alls har lika stor betydelse, utan snarare personens sociala position i familjen. Varför jag valt att lyfta fram Daybells forskning är för att visa hur förmedlandet av normer kan ge uttryck utifrån andra exempel i korrespondensen mellan en mor och en son. Lady Bacons manande till försiktighet att inte skuldsätta sig återfinns vi även hos Hedvig Eleonora. Likaledes förmedlar de båda sin oro över söner på olika sätt.

Vidare finner jag liknande exempel hos Liljewall i analysen av föräldrarna Terners, där mamman i familjen framställs som sträng och mindre oförstående, precis som Bacon. Liljewall beskriver fru Terners samtal med sonen och menar att hon är dömande i hans val av flickor, likaså kritiserar hon hans kroppshållning.⁴¹ Sidor vi även finner hos Lady Bacon. Även den andliga sfären går att applicera på Lady Bacon vilket enligt Persson ska ha varit ytterst vanligt under denna tid.⁴² Hennes förklaring till detta är att mamman i detta avseende fungerade som ett andligt föredöme till sina barn och på så vis skulle hon skola in dem i ett kristet liv och bistå dem med kristna värderingar. Fru Terners och Lady Bacon har flertalet likheter med varandra, men likaså påminner även Lady Bacons mam-

³⁸ Persson, *Svensk brevkultur på 1800-talet*, s. 52–53.

³⁹ Persson, *Svensk brevkultur på 1800-talet*, s. 70–71.

⁴⁰ James Daybell, *Women letter-writers in Tudor-England*, s. 179.

⁴¹ Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 170.

⁴² Persson, "Äfven i dag några rader!", s. 92.

maroll om Hedvig Eleonora i korrespondensen med Otto. Dock finner jag en ödmjukhet hos Hedvig Eleonora som både fru Turner och Lady Bacon tycks sakna. I undersökningen av de tjugotvå breven har jag inte under några omständigheter sett några tecken på att Hedvig Eleonora skulle inta en hierarkisk roll gentemot sin son. Snarare uttrycks hennes oro över sonens resor till havs ett antal gånger liksom hennes längtan att han någon gång ska återvända hem.⁴³

Däremot vill jag lyfta fram både Daybells och Liljewalls exempel som ett ytterst bra sätt att illustrera hur relationerna mellan mödrar och söner kunde se ut. Relevant att tillägga är också att det skiljer sig tvåhundra år mellan Daybells exempel och mitt källmaterial liksom Liljewalls, där de senare två belyser kvinnor i brevväxling under 1800-talet. Trots det stora gapet är likheterna i korrespondensen i de tre ovanstående fallen slående lika, vilket också illustrerar en bild av hur lite kvinnorollen förändrats över tid och likaså i rollen som mor samt i relationen mellan mor och son.

Kvinnan i brevet.

I detta avsnitt ämnar jag lyfta fram en diskussion om hur könet konstrueras i breven. Där jag med hjälp av tidigare forskning kommer att tolka och diskutera anföringarna i breven för att få en tydligare bild av Hedvig Eleonoras syn på sig själv.

Jag har längtat hela tiden få höra något om din Expedition, för at veta vart ut jag skulle skriva och i förgår vid jag öppnade postväskan såg jag med glädje et bref af dig. Jag började strax at öppna det, men fick det infall at se på utanskriften, då jag fant den vara stäld til Calle. Icke dess mindre dref nyfikenheten mig så oemotståndligt, at jag riktigt bröt op det, och las det sans fason. Att vara nyfiken sägs vara mitt kjöns fel, dock har jag ej särdeles ont af den passion i annat fall, men då det angår min Otto, känner jag den i hela sin vidd.⁴⁴

Citatet ovan illustrerar inte enbart en bild av en mamma vars längtan efter sin son är stark eller en mamma som ihärdigt längtar få höra om sin sons framgångar. Citatet belyser även en tredje aspekt, nämligen en föreställning om hur kvinnan är och bör vara. Hedvig Eleonora beskriver hur hon i samband med att hon öppnade postväskan funnit ett brev av sin Otto, glädjen över brevet tog överhand innan hon fann att det inte var till henne, utan till Ottos bror. Hon illustrerar en tydlig bild för mottagaren hur hennes nyfikenhet driver henne till att öppna brevet. Idag kan nyfikenhet eventuellt relaterats till en person som vill ta reda på något om en viss specifik sak eller händelse. Nyfikenheten kan visserligen både ses som något negativt men också något positivt, då det oftast leder till att personen lär sig något utav den information han eller hon tagit del av. Varför jag exemplifierar med en nutida föreställning om nyfikenhet är för att ge en bättre bild av hur föreställningar kring begreppet såg ut och formades under 1800-talet. Att vara nyfiken och pratsam var en egenskap som inte uppskattades.⁴⁵

Vidare belyser Lundbergh hur dessa två i kombination med varandra kunde leda till skvaller, vilket ansågs leda till ytterst dåliga egenskaper för kvinnans del. Där kvinnan får en bild av att vara falsk, och sakna förmåga till att reflektera över en viss situation, som i annat fall skulle krävt eftertänksamhet. Detta finner jag belägg för även hos Liljewall, som menar att kvinnorna under 1800-talet ofta visar tendenser till att ha vaga sjukdomsdiagnoser, som enligt henne ska ha varit uttryck för en sorts bekräftelse för kvinnoroller både inom den privata sfären liksom den offentliga. Hon tydliggör detta genom att visa hur kvinnor oftast tillskrev sig en mindre kronisk sjukdom som enligt Liljewall inte alls kan tolkas som farlig, men att det fungerade som ett uttryck i kompensation i avsaknaden av andra roller. Hennes slutsats är att det lättare går att utesluta kvinnan från den offentliga arenan genom att visa att hon inte är lämplig, detta då man ansåg att kvinnan var styrd av sitt könsspecifika nervsystem och underliv.⁴⁶ Även Hedvig Eleonora tillskriver nyfikenheten som hennes köns fel. Hon benämner också detta genom att besk-

⁴³ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 1706, Vol. 3 (E6) Exakt datum är svårt att utläsa, antingen 11:e endera 17:e juni. Längst ner i brevet återfinns informationen i brevet skrivet till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

⁴⁴ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 19/5 1806, Vol. 3 (E6) Det andra brevet av två, skrivna till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

⁴⁵ Lundbergh, *Kom ihåg att du är underlägsen*, s. 74.

⁴⁶ Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 151.

riva det som något hon har ont av, vilket skulle kunna tolkas utifrån både Lundbergh och Liljewall som något hon anser vara en dålig egenskap och en sjukdom som hon är välmedveten om. I detta sammanhang lägger hon dock ingen större vikt kring det, i synnerhet då det rör hennes son och därför anser hon att det är en smärta hon måste uthärda.

Ytterligare ett citat visar hur Hedvig Eleonora skildrar olika sjukdomstillstånd i sina brev. ”Min mage har nu på en god tid varit bra, så at jag nu blivit litet fetare tycker jag”.⁴⁷ Magont och huvudvärk var vanligt förekommande sjukdomstillstånd hos kvinnor under denna period, liksom åkommor som blodbrist, hysteri och även återkommande underlivslidande. Dock beskriver Hedvig Eleonora inte enbart sitt eget hälsotillstånd i breven utan nämner både familjemedlemmars åkommor liksom släktingar och bekantas sjukdomstillstånd, kvinnor, män och barn.

Föreställningar och ideal

Detta leder undersökningen vidare till hur kvinnor uppfattade sig själva och andra kvinnor, vilket jag utifrån Hedvig Eleonoras korrespondens ska försöka utläsa. ”Fru L Estrade dog i mandags, efter en 3 veckors sjukdom. Det var en hedersgumma och flitig som en myra, hon sydde nästan all sömm i huset”.⁴⁸ Beskrivningen som Hedvig Eleonora gör av en kvinna i hennes omgivning illustrerar en bild av en driven kvinna som skötte om sitt hushåll. Under 1800-talet sköttes större delen av sysslorna på gården av kvinnor då männen oftast var ute i fält. Kvinnornas ansvar var främst att ta hand om barnen och om hushållet, detta menar Lilja ska ha varit en ära för kvinnorna, men också varit en belastning då arbetet oftast var tungt på gården. Hon ger också en bild av de rådande normer och samhällets föreställningar om kvinnor, där kvinnan i många avseenden stod under mannen, framför allt då hon under denna tid var omyndig.⁴⁹

Andra tolkningar som kan göras utifrån citatet är att kvinnan som Hedvig Eleonora beskriver i sitt brev hade fler roller att uppfylla på sin gård. Även om det inte framgår i citatet vilken livssituation fru L Estrade hade, så vill jag ändå rent hypotetiskt pröva Perssons tankesätt om kvinnor och deras roller. Persson ger ett liknande exempel där hon utgår från en prästfru. För att sätta in citatet i ett större perspektiv vill jag därför applicera Perssons exempel om prästfrun på fru L Estrade. Troligtvis hade hon fler roller att uppfylla på gården, där modersrollen kan ha varit en av dem. Som mamma kräver hennes roll att hon agerar utifrån ett uppfostrande syfte, där hon ska lära sina barn om hur man för sig. En annan roll som skulle kunna tillskrivas fru L Estrade är rollen som maka till sin man, beroende på vad han arbetade med så skulle hon i detta avseende också upprätthålla en representativ bild av henne själv och hennes familj. Vidare menar Persson att kvinnan också måste leva upp till ytterligare en roll, nämligen den andliga där kyrkan och tron är en viktig del i kvinnans roll både inom den offentliga sfären liksom den privata, där hon förväntades vara ett föredöme både inom familjen men även utanför den.⁵⁰

Jag har fått en fosterdotter, min Cousin den afledna [oläsligt] Ollonbergs dotter, hennes mor dog för en tid sedan i stor fattigdom, och lämnade en son som är underofficer, men en sådan strunt, at han aldrig lär bli mera, eljest en vacker dotter vilken Vi som sagt är måste ta hit. Hon är helt rå men tycks ej vara dum, få se huru hon artar sig, om hon kunde bli husholderska eller [oläsligt] Mamselle med tiden.⁵¹

Utifrån det här citatet vill jag söka belysa hur kvinnorna formades utifrån rådande ideal i samhället. Hedvig Eleonora beskriver hur hon välkomnat sin fosterdotter till familjen, då flickans mamma avlidit. Det framgår även i brevet att Hedvig Eleonora tror att flickan har potential att bli något som vuxen och reflekterar kring yrken som hushållerska och mamsell. Troligtvis skulle flickan inom en snar framtid skaffa sig ett försörjningsarbete och då var det viktigt att se över sina möjligheter. Oftast innebar försörjningsarbetet att unga kvinnor så småningom kunde förändra sin livssituation genom att ta arbete på gårdar och torp eller inom hemmet.⁵² Varför jag lyfter fram

⁴⁷ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 12/5 1815, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

⁴⁸ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 3/9 1810, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

⁴⁹ Lilja, *Brevväxling mellan makarna Claes och Augusta Sandels 1849–1850*, s. 40.

⁵⁰ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 92.

⁵¹ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 14/7 1820, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

⁵² Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 105.

just detta citat är för att det är intressant att visa hur samhället såg på unga kvinnors framtidsplaner. Visserligen är året 1820 och utbildningsmöjligheterna för flickor under denna tid var få och nästintill obefintliga. Dock visar det tydligt hur flickor inte uppmanades till skola och bildning utan istället till hemmets sfär, där flickorna skulle lära sig kvinnliga sysslor. Inte heller hade flickorna friheten att lämna hemmet som sönerna i familjen, vilket tydligt visar hur pojkar och flickor skiljdes åt i detta avseende. Dock är det samtidigt viktigt att här inte färgas av den samtida syn som existerar under tjugohundraåret, att dessa könsmonster förekom var troligtvis inte något man ansåg vara avvikande utan snarare en norm. En tolkning är att unga kvinnors framtidsplaner under den här tiden var i bakgrunden av de unga männens möjligheter. Liknande mönster går även att utläsa utifrån Hedvig Eleonoras brev där pojkarna var ute i fält och flickorna kvar på gården. Även Otto och fosterdottern kan här jämföras, där det tydligt visar hur förutsättningarna mellan könen skiljer sig åt liksom deras positioner i samhället.

När moderskapet tar uttryck i skriven form.

I det här avsnittet ämnar jag presentera fler citat tagna ur breven som Hedvig Eleonora skrivit till sin son. Tidigare har moderskapet illustrerats utifrån den sociala miljö breven tillkommit i och påverkan av sociala relationer, främst inom familjen. I detta avsnitt kommer jag således enbart koncentrera mig på relationen mellan mor och son och utifrån korrespondensen mellan dem söka visa hur moderskapet tar uttryck i breven. Framför allt ska jag söka lyfta fram hur känslor förmedlades i breven, detta för att ge en tydligare bild av hur frånvaron påverkade Hedvig Eleonora i sin roll som mamma. Därför vill jag inleda detta avsnitt genom att ge exempel på hennes hälsningsfraser, dock vill jag tillägga att detta inte är någon djupare analys utifrån skribentens språkbruk utan snarare för att illustrera hur brevsamtalen inleds.

Hedvig Eleonora växlar mellan olika hälsningsfraser när hon skriver brev till Otto.⁵³ De flesta breven inleds med frasen ”Min egen älskade Otto”. Sedan varierar hon mellan olika hälsningsfraser, där hon byter ut älskade mot goda eller söta. Det finns även brev där hon benämner honom med exempelvis frasen ”Min egen vän”. Hälsningsfrasen inleder inte enbart brevet utan ger också intryck av att skribenten riktar ett par vänliga ord till mottagaren av brevet. I Hedvig Eleonoras brev är Ottos namn frekvent i hälsningsfrasen och något hon gärna använder sig av när hon inleder sina brev till honom, vilket kan tolkas som att hon med ord uttrycker en närhet till honom, trots distansen mellan dem. Brevet kan här tolkas som ett möte mellan mor och son, då Otto troligtvis själv också finner hennes ord som ett uttryck för hennes kärlek till honom.⁵⁴ Oftast fortsätter inledningen med att man omnämner tidigare brevskrivning och brev som mottagits.⁵⁵ Dock vill jag här lyfta fram ett sådant stycke där Hedvig Eleonora tackar för ett tidigare brev, där skillnaden är att hon gör det i slutet av brevet istället. ”Ditt bref af den 15 dec: fick Vi helgen, tack för dina goda önskingar, måtte du fick med de dina hälsan, och för resten lefva Din verld igjinnom utan särledes bekymmer, det är min ständiga önskan.”⁵⁶ Anföringen visar hur Hedvig Eleonora finner tacksamhet för det brev hon mottagit och utifrån det uttrycker hon sin önsking om Ottos välmående likaså för hans familj.

Jag vill även lyfta fram Hedvig Eleonoras moderskap när hon uttrycker sin stolthet över sin sons framgångar och sedan tillägger att hon hoppas på att ingen avundas honom för det han åstadkommit. ”Alla las här med förnöjelse det beröm som Argus gaf dig för en tid sedan, jag vil hoppas at ingen afvundas dig det, åtminstone måste de ej vara rätt många.”⁵⁷ Citatet visar hur Ottos arbete lett till framgång genom att han fått ta emot beröm. Berömmet har troligtvis stärkt Otto i hans yrkesroll och gett honom både tillfredsställelse och tillfälle att känna stolthet över sina egna prestationer. Hans framsteg har också bidragit till att han vunnit omgivningens respekt.⁵⁸ Hedvig Eleonora visar tydligt hur hon är nöjd över sonens goda arbete, men trots det kan en viss oro utläsas utifrån hennes brev, vilket hon tydligt visar när hon talar om en eventuell avundsjuka som skulle kunna uppstå i Ottos närhet.

⁵³ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 124.

⁵⁴ Christina Douglas, ”Och medan jag nu har de kära armarne omkring min hals”. Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjör (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010), s. 152.

⁵⁵ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 125.

⁵⁶ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 13/1 1823, Vol. 3 (E6) Andra brevet av fyra, skrivet till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

⁵⁷ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 20/12 1825, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv, KrA.

⁵⁸ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 83.

Hennes moderskap tar här uttryck genom att både värna om Otto och samtidigt stötta honom och lyfta fram hans goda sidor, vilket tydligt visar hur hon ständigt är närvarande i Ottos liv även när han nått vuxen ålder, som i detta fall då Otto är fyrtiofem år gammal.

”Din närvaro skulle ge mig nytt lif.”⁵⁹ I detta citat uttrycker Hedvig Eleonora sin saknad över att inte ha Otto hos sig. Detta är ett genomgående inslag i dem flesta breven Hedvig Eleonora skrivit till Otto. Citatet visar också hur starkt hon påverkas av distansen mellan dem och hur hon stundvis sörjde över sonens frånvaro. Enlig Persson var det viktigt att föräldrarna inte förstärkte denna splittring som distansen ibland kunde medföra utan istället skulle man betona vikten av att barnen skulle hålla kontakten med sina föräldrar så mycket som möjligt.⁶⁰ Sådana anföringar återfinns även hos Hedvig Eleonora i form av uppmaningar till Otto att inte glömma att skriva tillbaka.

År 1821 avlider Adolf Gustaf Nordenskiöld, make till Hedvig Eleonora och far till Otto. Denna händelse beskrivs i hennes brev till Otto och sorgen färgar i stort sett hela brevet. Hon inleder med att ursäkta sig för brevet eventuella framställning, då de kan tolkas rörigt och osammanhängande, men understryker ändå att hennes barn troligtvis ursäktar detta på grund av de rådande omständigheterna. ”Förra posten skref Vi, har du fått vårt bref så vet du väl vad därpå följer. Jag orkar ej göra någonting, men skriva til mina barn det går ändå, de ursäktar om ej sammanhanget är som det borde.”⁶¹ Varför jag valt den här anföringen är för att söka visa hur Hedvig Eleonora trots sin situation väljer att ursäkta sig för innehållet i brevet. Även denna anföring kan tolkas utifrån Perssons tolkning av kvinnors skrivsituation utifrån ett genusperspektiv. Trots att Hedvig Eleonora just genomlidit sin makes bortgång anser hon sig vara tvungen att skriva brev. Dock är det inte det som är det mest lustiga utan snarare att hon ber om ursäkt för det slarviga brevskrivandet.⁶² Även om hon trots det understryker att hon är säker på att hennes barn inte finner detta som något hinder i läsningen av breven, så är det ändå intressant hur hon själv ansåg detta både nödvändigt och viktigt att framhålla. Det visar inte enbart hur hon förväntar sig respekt från sina barn utan inger också en ömsesidig respekt tillbaka där hon inte tar sina barns läsning av hennes brev för givet. Likaså exemplifierar det en bild av hur brevskrivandet upprätthölls trots hinder och visar också på hur moderskapet inte ger vika även vid svåra stunder i livet, utan snarare inger hopp om en gemenskap mellan resterande familjemedlemmar. En gemenskap som trots distansen mellan mamma och barn i form av korrespondensen skapar en känsla av närhet och gemenskap och vördnaden om familjebandens viktiga roll i livet, oavsett hur långt bort man befinner sig.

Genusteori och brevet.

I detta avsnitt ämnar jag lyfta fram hur genus tar uttryck i skriven form i Hedvig Eleonoras brev. Som stöd i undersökningen avser jag använda mig av Yvonne Hirdmans genusteorier. Jag har således valt ut två citat som jag finner relevanta för denna analys. Genom att applicera ett teoretiskt perspektiv på undersökningens källmaterial hoppas jag kunna belysa intressanta mönster som rent explicit inte framgår i läsningen av breven, men som med djupare tolkning av materialet förhoppningsvis ger utrymme för nya tankesätt kring genus och dess roll i brevkulturen under 1800-talet och framför allt i Hedvig Eleonora Nordenskiölds brevskrivning. Jag vill därför kortfattat lyfta fram hur Hirdman definierar genussystemet genom att belysa det som en ordningsstruktur av kön. Systemet bygger på två bärande logiker, där den ena är dikotomin och den andra hierarkin. Dikotomin står för isärhållandet medan det senare står för den hierarkiska ordningen, där mannen enligt Hirdman står för det normala.⁶³ Om jag utifrån min undersökning ska söka hitta belägg för dessa två logiker så kan ett flertal exempel lyftas fram och diskuteras. Fosterdottern är ett sådant exempel där hennes kön tydligt begränsar henne i valet av yrke, då enbart två sysslor nämns som passande.

Ett annat exempel visar hur männen inom familjen Nordenskiöld under flera generationer befinner sig i krigstjänst, vilket tydligt ger en bild av att männen hade större möjligheter att utvecklas och förverkliga sina framtids-

⁵⁹ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 19/5 1806, Vol. 3 (E6) Brev till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearchiv, KrA.

⁶⁰ Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 102–103.

⁶¹ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 24/2 1821, Vol. 3 (E6) Det andra brevet av fem skrivna brev under år 1821, skrivna till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearchiv, KrA.

⁶² Persson, ”Äfven i dag några rader!”, s. 75.

⁶³ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 212–213.

planer, men det visar också hur en ständig reproduktion av det manliga yrket sker i familjen, från far till son. Båda dessa exempel styrker således att en dikotomi skulle kunna utläsas i breven, men även hur ett genuskontrakt formats och ärvts genom att fadern introducerar sonen och modern dottern.⁶⁴ ”Gud välsigna dig, och de dina, pusa [*sic!*] Emma på farmors vägnar, och älska ej mindre flickan, sant du har en pojke.”⁶⁵ Varför jag valt att lyfta fram detta citat är främst för att det tydligt visar hur föreställningar kring könen kan se ut. Då Hedvig Eleonora uttrycker sig i brevet om att inte älska pojken mer än flickan kan enligt Hirdman förklaras att människan gärna använder sig av dikotomin som ett medel i att ständigt belöna tänkandet genom att vilja strukturera och ordna företeelser.⁶⁶ Enligt Hirdman föds vi alltså inte in i dessa tankemönster utan konstruerar snarare dessa mönster själva. Rent generellt kanske inte Hedvig Eleonoras kommentar kräver en djupare tolkning än att hon egentligen syftar på att Emma fått en bror, där Emma nu tvingas dela på föräldrarnas uppmärksamhet. Det kan också utifrån föräldrarnas synvinkel vara en uppmaning till att Otto och Fredrique inte ska glömma bort flickan när de nu fått fler barn. En annan tolkning skulle eventuellt vara att applicera genusystemet på de två syskonen och utifrån det använda de två logikerna. Detta skulle i sådana fall visa hur pojken som senare ska bli man står för normen och därmed också för den hierarkiska ordningen. Detta synsätt skulle då leda till att ett isärhållande mellan Emma och hennes bror har tagit form, där Emma trots sin position som äldst i syskonskaran, på grund av sitt kön skulle placerat henne i underordning till sin yngre bror.

Jag vill även redogöra för ytterligare en tolkning, där Hedvig Eleonoras kommentar kan ses som ett medvetet agerande för att tydliggöra skillnader mellan könen. Således skulle förklaringen till detta kunna tolkas utifrån två svar, dels genom att Hedvig Eleonora medvetet uppmärksammat denna orättvisa fördelning mellan könen, utifrån rådande normer i samhället. Eller genom att hon uppmärksammar detta skulle man enligt Hirdman tolka det som att hon själv är medskapande i dessa tankesätt och därmed formar ett förtryck om kvinnans lägre ställning gentemot mannen.⁶⁷

Britt Liljewall beskriver en ung kvinna vid namn Ida Larsson. Liljewall belyser således Idas korrespondens och relationer med sina systrar, Frida och Augusta. Liljewall understryker att systrarna hade det gott ställt, vilket också ska ha genomsyrat korrespondensen då dem flesta företeelser mer eller mindre ansågs vara skamliga enligt systrarna, menstruationen är ett sådant exempel. Enligt Liljewall ska systrarna använt sig av omskrivningar när de berörde olika ämnen. Ida ska senare ha gift sig och även system Augusta i ett dubbelbröllop. Ett kort tag efter visar det sig att Ida troligtvis var gravid. Det är här skammen tydligt illustreras, inte enbart börjar Ida klä sig på ett sätt som skulle dölja graviditeten, hon benämner även tillståndet som skamligt och jämför det med ohälsa och sängläge. I femte månaden drabbas hon av missfall, vilket även det leder till skuldbelastning men framför allt skam. Inte långt därefter blir även Augusta gravid och senare även Ida ännu en gång. Korrespondensen mellan Frida och Augusta ska ha fortlöpt, där Frida ska ha yttrat sig om Idas sängliggande vilket ska ha lett till att Augusta omedelbart förstod att Ida var gravid igen. Vidare gestaltar Liljewall hur Ida uttryckt värderingar i breven om äktenskap och barnafödande, som till stor del kunde förklarats utifrån hennes egen mammas värderingar kring att ha ett äkta barn liksom ett äkta stånd.⁶⁸ Varför jag valt att belysa just detta exempel från Liljewall är för att jag finner ett liknande exempel i min undersökning, utifrån Hedvig Eleonoras samtal om hennes dotter Flora.

”Med Löjtnant Blidberg skref jag till svägerskan men varifrån knut sätt det, att Flora har en friare, det vet jag ej. Här är ont om epouseuror må du tro, och några som kunde gifta sig lever på den moderne fason, at de har barn med sina Donnor.”⁶⁹ Citatet och Liljewalls exempel påminner om varandra i synen på den ogifta kvinnan. För att göra detta ännu mer tydligt vill jag lyfta fram ett till sådant exempel. Hirdman illustrerar en bild av hur menstruationen både var en situation av chock men också fylld av skam.⁷⁰ Vidare lyfter hon fram ett exempel om en kvinna vars mammas också oroade sig för sin ogifta dotter. Mamman ansåg att det både vore en stor skam liksom en

⁶⁴ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 219.

⁶⁵ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 1812, Vol. 3 (E6) Skrivet på sidan av brevet, brev skrivet till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

⁶⁶ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 215.

⁶⁷ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 216.

⁶⁸ Liljewall, *Ack om du vore här*, s. 138–141.

⁶⁹ Hedvig Eleonora Nordenskiöld till O. G Nordenskiöld, 12/5 1815, Vol. 3 (E6) Det andra brevet av två, skrivet till Otto Gustaf Nordenskiöld, Otto Gustaf Nordenskiölds Familjarkiv, KrA.

⁷⁰ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 53.

skräck om hennes dotter skulle bli med barn utan att ha ingått ett äktenskap.⁷¹ Liljewall, min undersökning liksom Hirdmans exempel belyser alla liknande problem. Ett problem där flickorna tillskrev sin kropp ett mindre värde, då samhällets normer ansåg att hon inte hade rätt över sin kropp innan hon gift sig. Det visar också hur de olika mönstren reproduceras när även flickornas mammor introducerade döttrarna i dessa tankesätt, vilket även introducerade dem för nya förhållningssätt liksom föreställningar om sitt eget kön.

Likaså fungerar tankegången även i andra sätt kring ordning och struktur inom genussystemet. Således har det enligt Hirdman bidragit till att genuskontraktet ärvs mellan generationerna och även föreställningarna, vilket i sin tur bidragit till bildandet av hierarkier. Inte enbart mellan könen utan också inom könen.⁷² Vidare vill jag avsluta denna analys kring Hirdmans teoretiska perspektiv genom att lyfta fram mammorna i de tre senare exemplen och applicera Hirdmans teori om att kvinnan själv bidrog till sitt förtryck, både utifrån hennes tre olika reproduktionsprocesser, såsom den kulturella överlagringen, den sociala integrationen och utifrån socialisering. Hirdman menar att svaret skulle kunna förklaras utifrån alla dessa tre nivåer till varför kvinnan ansett sig vara den lägre sorten och underordnad mannen.⁷³

Sammanfattning och avslutande diskussion

Syftet med uppsatsen har varit att utifrån brevväxlingen mellan Hedvig Eleonora Nordenskiöld och hennes son Otto Gustaf Nordenskiöld, söka belysa hur moderskapet tar uttryck i breven ställda till Otto från hans mor. Undersökningen kring brevväxling visar hur viktigt brevet var som en kommunikationskälla under 1800-talet. Likaså hade kommunikativa förändringar en viktig roll i utvecklandet av postväsendet, på så vis gick det fortare att brevväxla med varandra och framför allt ansågs det vara ett mycket säkrare sätt att skicka brev till varandra på. Brevväxlingen fungerade som en förutsättning i upprätthållandet av relationer inom familjen och ett sätt för familjemedlemmar att hålla kontakten med varandra, trots distansen mellan dem. Undersökningen visar således hur brevet fungerade som ett möte mellan två personer och illustrerar tydligt hur en dialog fördes, där vardagliga händelser diskuterades, reflekterades och illustrerades. Brevskrivandets funktion inom familjen fungerade som en viktig del i stärkandet av familjebanden. Genom brevskrivandet kunde man inom familjen tillsammans skriva brev. Således var skribenterna oftast medvetna om att någon annan än den tilltänkta mottagaren av brevet också hade tillgång till brevet. Breven fungerade även genom att föräldrar kunde hålla kontakten med sina barn och på så vis förmedla normer och värderingar, men också fungera i ett fostrande syfte i förberedandet av vuxenlivet.

Undersökningen visar också hur kvinnans kön konstrueras i brevet och hur påverkan av samhällets normer starkt inverkade på unga kvinnors framtidsdrömmar. Då undersökningen har som utgångspunkt att belysa korrespondensen mellan Hedvig Eleonora och Otto, fungerade breven här som ett substitut för Ottos frånvaro på gården. Vidare kan brevet också tolkas som ett möte mellan mor och son, där känslor och kärlek befästes utifrån den skrivna formen. Slutligen belyser jag Hirdmans teorier kring genussystemet och genuskontraktet, som i analyserandet av brevets innehåll fick agera stöd i tolkandet av utvalda citat.

Det finns en mängd tidigare forskning om brevkultur och familjebrevväxling under 1800-talet. Framför allt är det forskning kring brevens språkliga uppbyggnad, som finns att tillgå och som är stor inom det området. Vidare finns även forskning med utgångspunkt i brevskrivning utifrån kvinnoamtal, ideologiska perspektiv liksom sociala relationer. Tidigare forskning har definitivt hjälpt mig i förståelsen av mitt eget källmaterial, men även fungerat som ett stöd i tolkningen av brevens innehåll.

Mitt syfte med undersökningen var att söka svar på om man utifrån Hedvig Eleonoras brev kan utläsa mönster utifrån mina valda frågeställningar. Mitt resultat stämmer väl med den tidigare forskning som gjorts i samma ämne. Då undersökningen inte är objektiv utan endast illustrerar Hedvig Eleonoras brev kan min studie till viss del skilja sig från annan forskning, framförallt då tidigare forskare läst fullständiga korrespondenser mellan två eller flera personer. Detta är också viktigt att lyfta fram, då jag inte läst Otto Gustaf Nordenskiölds brev till hans mamma. Därför har jag enbart kunnat undersöka relationen som Hedvig Eleonora själv har till Otto, vilket även kan ha lett till att jag färgats av hennes syn på relationer, samhälle och livssyn. Dock vill jag här understryka att det redan

⁷¹ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 55.

⁷² Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 217–218.

⁷³ Yvonne Hirdman, *Gösta och genusordningen*, s. 216.

från början varit min avsikt att enbart belysa modern. Fördelen har varit att jag utfört undersökningen genom att jag enbart inriktat mig på att söka mönster i hur den kvinnliga brevskrivningen konstrueras, formuleras och används. Tidigare forskning om just Hedvig Eleonora Nordenskiölds korrespondens med sin son är något jag inte funnit och tror mig därför vara den första som belyser detta förhållande, särskilt då jag även valt att applicera Yvonne Hirdmans teoretiska perspektiv på undersökningen.

Det mest intressanta har varit att undersökningen bidragit till att utifrån brevets innehåll kunna utläsa mönster som jag med hjälp av utvald litteratur kunnat sätta in i ett större sammanhang. Vidare har undersökningen krävt att jag varit väl insatt i både familjesituationen liksom i den samtid dessa människor levde i, i synnerhet Hedvig Eleonoras liv.

Således visar resultatet av undersökningen att det definitivt går att utifrån brevets innehåll utläsa hur rådande konventioner i samhället spelar stor roll för de kvinnliga brevskrivarna, även om det inte framgår explicit i innehållet så kan detta med hjälp av analytiska verktyg ge svar. Därför anser jag att det tydligt går att utläsa hur moderskapet tar uttryck i breven. Undersökningen visar också hur Hedvig Eleonora påverkats av sin samtid och den sociala miljö hon levt och framställt breven i liksom påverkan av relationer i hennes närhet. Vidare ger undersökningen också svar hur kvinnliga ideal och rådande föreställningar påverkar brevets innehåll. Genom att undersökningen avser redogöra för hur detta har skett över tid har de tjugotvå breven kunnat visa hur förändringar skett både på ett individuellt plan utifrån Hedvig Eleonora samt hennes relation till Otto liksom utifrån ett större perspektiv i de ämnen som behandlats i breven.

Min målsättning och förhoppning är att jag med min studie kan komma att bidra med ny kunskap, framför allt rörande korrespondens under 1800-talet men också genom att bidra och dela med mig av information kring familjen Nordenskiölds fantastiska familjebrevväxling. Jag vill också lyfta fram den fantastiska möjligheten att kunna ta del och använda sig av Krigsarkivet för historisk forskning, som i mitt avseende inte enbart varit lärorikt utifrån min undersökning om brevväxling, utan också gett mig möjligheten att få ta del av ätten Nordenskiölds familjehistoria. På Krigsarkivet i Stockholm finns omfattande handlingar och samlingar från ätten Nordenskiöld bevarade, där man exempelvis kan ta del av släkträd, protokoll, korrespondens samt annat intressant som inte endast är intressant för den inbitne historieälskaren utan också för dem som tycker att det vore otroligt spännande att få möta historien på riktigt!

Källor och litteratur

Otryckta källor

Krigsarkivet Stockholm (KrA)

Otto Gustaf Nordenskiölds Familjearkiv

Vol. 1 Fullmakter och bouppteckningar, blå kartong, familjen Nordenskiölds familjetråd.

Vol. 3 (E6) Hedvig Eleonora Nordenskiöld 1756-1833.

Internetmaterial

Ätterna Nordenskiölds Släktförening <http://www.nordenskiöld.se/arkiv>.

Litteratur

Douglas, Christina, ”Och medan jag nu har de kära armarne omkring min hals”. Reflektioner över intimitet och närvaro i brev, i Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson & Charlotte Tornbjær (red), *Möten med historiens mångfald* (Lund 2010).

Daybell, James, *Women letter-writers in Tudor-England* (Oxford 2006).

Hansson, Stina, *Svensk brevskrivning. Teori och tillämpning* (Göteborg 1988).

Hirdman, Yvonne, *Gösta och genusordningen* (Stockholm 2007).

Lilja, Gunnel, *Brevväxling mellan makarna Claes och Augusta Sandels 1849-1850* (Karlstad 1980).

Liljewall, Britt, *Ack om du vore här. 1800-talets folkliga brevkultur* (Stockholm 2007).

Lundbergh, Beate, *Kom ihåg att du är underlägsen. Pedagogik för borgarflickor i 1880-talets Sverige* (Lund 1986).

Nordenskiöld, Gustav, *Framåt. En bok om Otto Nordenskiöld* (Stockholm 1990), s. 10-11.

Persson, Kristina, *Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjebrevväxling* (Uppsala 2005).

Persson, Kristina, ”Äfven i dag några rader!”, *familjebrevskrivning på 1800-talet* (Uppsala 2008).